

Милош Т. Томић¹

Душан Б. Кесић²

Универзитет у Београду, Факултет безбедности
Београд (Србија)

141.7:502

316.334.5

338.32.053.2(8)

Преједни научни рад

Примљен 31/01/2025

Измењен 07/04/2025

Измењен 09/04/2025

Прихваћен 10/04/2025

doi: [10.5937/socpreg59-56439](https://doi.org/10.5937/socpreg59-56439)

ЕКО-МАРКСИЗАМ И ПОЛИТИКА ЕКСТРАКТИВИЗМА ПРИРОДНИХ РЕСУРСА: СЛУЧАЈ ЈУЖНЕ АМЕРИКЕ

Сажетак: У раду се анализирају теоријске поставке еко-марксизма са посебним фокусом на актуелну политику екстрактивизма природних ресурса локализованих на подручју држава Јужне Америке. Циљ истраживања представља покушај идентификовања и систематични опис капиталистичке експлоатације људског рада и низа еколошких проблема који се појављују као последица искоришћавања природе. Примењен је комплементаран методолошки приступ који обухвата актерску и деск анализу. Резултати истраживања указују на то да латиноамеричке државе све више постају „жртве“ тзв. еколошког империјализма где услед недостатка одговарајућих националних институција долази до урушавања државног система са изразитим друштвеним дистропијама.

Кључне речи: еко-марксизам, експлоатација природних ресурса, еколошки империјализам, друштвена дистропија

УВОД

Експлоатацију природних ресурса у Јужној Америци³ прати низ нерешених питања која се покрећу са локалног нивоа (односно друштвене заједнице), затим националног (капацитет институција), и завршавају се на међународном нивоу (ланци снабдевања критичним минералима) док се као савремена парадигма појављује политика екстрактивизма. Евидентна тежња ка државној контроли над тржиштем и економијом кључна је карактеристика нових демократских „левица“ у Јужној Америци, а нова политика управљања минералним сировинама подразумева радикалне реформе. Основни циљ ове врсте државне интервенције јесте веће учешће јавног сектора у процесима

¹ milos.tomic@fb.bg.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0001-5121-8091>

² dusan.kesic@fb.bg.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0001-6895-0254>

³ У овом раду термин Јужна Америка и Латинска Америка користе се као синоними упркос постојању неколико мањих геополитичких разлика које у суштини не утичу на предмет истраживања.

експлоатације нафте, гаса, рудних минерала и метала. Штавише, државна контрола представља праведно решење за већину становништва Јужне Америке имајући у виду подршку социјалном програму на основу бенефита који се остварују експлоатацијом природних ресурса. Међутим, међународни актери (инвеститори) пружају снажан отпор политици државне контроле, који зависе од великог броја критичних ресурса локализованих на овом делу света, што додатно усложњава ионако рањиво политичко, економско и социјално стање латиноамеричких држава.

Повезивање, тј. однос капиталистичког система производње и експлоатације ограничених природних ресурса, налази се у фокусу теорије еко-марксизма. Управо је Јужна Америка најбољи показатељ такозваног наратива „проклетства“ ресурса имајући у виду да неразвијене државе немају довољно ефикасне институције да искористе богатство природних ресурса већ, напротив, екстрактивне индустрије наносе озбиљне негативне последице локалном становништву и њиховом природном окружењу.

ТЕОРИЈСКЕ ПОСТАВКЕ ЕКОЛОШКОГ МАРКСИЗМА И ПРИМЕЊЕНИ МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП

Еко-марксизам, еколошки марксизам и марксистичка екологија представљају јединствен теоријски правац у друштвеним наукама који комбинује класични марксизам са екологијом. Наиме, еко-марксизам се обимно тематизује у радовима неколико истраживача првенствено инспирисаних делима Карла Маркса и покушајима повезивања са проблемима животне средине, међу којима се нарочито истиче Џон Белами Фостер (John Bellamy Foster), професор социологије на Универзитету Орегон.⁴ У свом раду „Маркова теорија метаболичког раскола: класичне основе социологије животне средине“, Фостер развија дискусију о уобичајеним еколошким критикама против марксизма, напомињући да је марксизам, према делу аутора (Гиденс, Кларк, Ферис итд.), дубоко антиеколошки због свог првобитног фокуса на индустријско друштво, као и због повезаности са лошом еколошком праксом у Совјетском Савезу (Foster, 1999). Са друге стране, Фостер истиче да се у делима Карла Маркса може уочити да је „марксизам и те како свестан еколошких проблема“ (Foster, 1999, str. 371–372). О томе сведочи и позната теоријска чињеница коју су пласирали Маркс и Енгелс да је „однос човечанства према природи фундаменталан за наше постојање и ако експлоатишемо природу, постајемо десинхронизовани са њом“ (Parson & Ray, 2016, str. 586). Еко-марксизам своје становиште заснива на класичном марксистичком, иако га значајно проширује јер се не ограничава на капиталистичку експлоатацију људског рада већ укључује и димензију експлоатације природе. Наведено схватање проистиче из концепта „отуђења“ имајући у виду да је Маркс говорио о отуђености радника од свог рада у капитализму са исто таквом отуђености људи од природе (Parson & Ray, 2016, str. 586).⁵

⁴ Треба напоменути да се у литератури често цитирају радови Александра Богданова као својеврсне совјетске претече еко-марксизма. Опширније у: Gare, 2021.

⁵ Марксово схватање отуђења, или како га он изворно назива „отуђени рад“, детаљно је анализирано у *Економско-филозофским рукописима из 1844. године* (Marx, 1932).

Парсонс и Реј описују да еко-марксизам одражава класичну марксистичку критику капитализма као и његов материјалистички поглед на историју (Parson & Ray, 2016, стр. 586–587). Међутим, главни фокус теоретичара еко-марксизма усмерен је на повезаност капитализма и тежње за експлоатацијом са деструкцијом природе. Другим речима, капитализам се посматра као инхерентно антиеколошки, јер тражи неограничену експанзију у свету са ограниченим природним ресурсима (Foster et al., 2011). Поред тога у капитализму се не могу пронаћи концепти довољног раста, добробити и ограничене потрошње већ све функционише по логици перманентног раста (Foster et al., 2019). Практична експанзија капитализма подразумева стално географско дислоцирање, имајући у виду да се капиталисти након потпуне експлоатације ресурса у једном региону, премештају на нова локална подручја или чак континенте. Фостер и сарадници (Foster et al., 2019) закључују да се ова врста експанзије често спроводи на силу као и отварањем нових тржишта о чему сведочи и развој Европе која се индустријализовала на рачун колонизације и плачке других континената на којима су проналазили природне ресурсе.

Сходно аргументима које наводе еко-марксисте о евидентном сукобу (по питању контроле природних ресурса) на релацији Север–Југ, међународни односи све чешће добијају обележје еколошког империјализма.⁶ Фостер и сарадници објашњавају да је „глобална економија [...] хијерархијски подељена, при чему државе заузимају суштински различите позиције у међународној подели рада и у светском систему доминације и зависности“ (Foster et al., 2011, стр. 346). Поменута хијерархија доводи до тога да земље Југа бивају систематски експлоатисане од стране земаља Севера како директно тако и од стране њихових корпорација. Према томе системски процес акумулације капитала ослања се на еколошку деградацију јер стално присваја ресурсе, земљу или радну снагу из удаљених земаља. Трговински одливи из мање развијених „периферних“ земаља на Југу ка развијеним и индустријализованим земљама на Северу нису само чисто економски експлоататорски, већ и подривају социоеколошке услове на Југу (Foster et al., 2011). Земље Севера профитирају и омогућава се приступ експлоатисаним ресурсима, тј. готовим сировинама, чиме се одржава такав облик империјализма који искоришћава земље Југа у економском и еколошком погледу. Ови процеси се одражавају и у материјално еколошким токовима унутар једног друштва кроз евидентну поделу на село и град (Foster et al., 2011). Треба напоменути да је еколошки империјализам био приметно мање видљив у поређењу са економским, политичким или културним империјализмом. Класична марксистичка теорија је првенствено наглашавала извлачење економског вишка из земаља на „периферији“ док су еколошке последице у значајној мери занемариване. Међутим, Маркс је дефинисао основе анализе еколошког империјализма нарочито због интересовања за капиталистичку експанзију и уништавање животне средине.

Особеност еколошког марксизма огледа се у такозваном концепту метаболичког расцепа или јаза (*metabolic rift*), који теоријски развија Фостер на основу оригиналних списа Карла Маркса. Наиме, Маркс у својим делима анализира развој капиталистичке

⁶ Мурај Букчин у књизи *Ка еколошком друштву* напомиње да „појам човекове доминације природом проистиче из доминације човека над људима“ (Bookchin, 2024, стр. 81).

производње, у овом случају пољопривреде, посвећујући нарочиту пажњу плодности земљишта због чињенице да је у 19. веку почело интензивно коришћење вештачких ђубрива и других хемијских препарата. Напредак у пољопривреди био је повезан са ефикасношћу капиталистичке производње која је захтевала велике приносе који се могу обезбедити једино квалитетним (плодним) земљиштем. Упркос технолошким иновацијама, постојали су евидентни проблеми са губитком плодности земљишта у високо развијеним капиталистичким економијама, што је даље проузроковало велику потражњу за вештачким ђубривима која су се врло често увозила. Овај интересантан проблем помогао је Марксу да повеже друштвене односе капитализма са исцрпљивањем земљишта, природног ресурса, што је изазвало неприродне процесе капиталистичке пољопривреде (Foster, 1999; Marx, 2023).

Поменути начин капиталистичке производње Карл Маркс описује као „пљачку“ земљишта, која је повезана са капиталистичком поделом рада, наглашавајући при томе да систем истовремено експлоатише два извора богатства: радничку класу и природу (Foster, 1999). На отуђеност човека од природе додатно су утицале миграције сељака ка урбаним срединама, при чему сељаштво губи позицију земљишних поседника и претвара се у индустријску најамну снагу и тиме срозава свој економски положај. Капитализам проширује метаболички расцеп широм света (Foster et al., 2011). Процеси репродукције метаболизма природе захтевају дуг временски интервал који се креће у оквирима и до сто година, при чему капитализам својим производним циклусима не даје шансу природи да „одмори“. Осим тога, због унутрашњих контраиндикација система, решења еколошких проблема једноставно производе нове проблеме такве врсте.⁷ Фостер и сарадници (Foster et al., 2011) саветују да се у корену раскине са капиталистичким системом како би се решиле горуће глобалне еколошке кризе.⁸ Према еко-марксистичкој теорији, одрживо друштво јесте оно у којем начин производње омогућава произвођачима да регулишу своју размену дуж природних граница, не изазивајући метаболичке расцепе јер природа мора бити способна да се репродукује у датом временском оквиру. У том смислу, одрживост значи да друштва не могу да експлоатишу више ресурса од оних које природа генерише, а да истовремено не загађују више од онога што она може да апсорбује (Foster et al., 2011). На сличан начин Пол Буркет у књизи *Марксизам и еколошка економија* наглашава да „прекомерна експлоатација природних ресурса смањује њихову доступност сада и у будућности“

⁷ На пример, због већег броја вегетаријанаца, који су то постали из еколошких разлога, производи се више соје на нееколошки начин чиме се стварају нови проблеми за природу – капиталистичко еколошко решење се претвара у еколошки проблем. Осим тога, зелена транзиција подразумева употребу соларних панела за производњу електричне енергије, али се свесно пренебрегава чињеница да соларни панели садрже литијумске материјале који се неконтролисано експлоатишу широм света.

⁸ Експанзија капитализма у извесном смислу подразумева сталну промену географског положаја јер у ситуацији када дође до потпуног исцрпљивања ресурса, капиталисти дислоцирају своју производњу на друге регионе или континенте. Поменута експанзија се спроводи употребом насилних средстава или отварањем нових тржишта о чему сведочи пример Европе и процеса индустријализације која се добрим делом ослањала на колонизацију и пљачку других континената и њихових природних добара.

(Burkett, 2006, str. 303). Аутор додаје да „прекомерна експлоатација и насупрот томе, одржива експлоатација, захтевају посебне дефиниције а све у зависности од тога који су ресурси у питању“⁹ (Burkett, 2006, str. 303).

Ради постизања пројектованог циља овог истраживања у раду је коришћена метода деск анализе¹⁰ и метода анализе актера. Метод анализа актера примарно су развили аутори Мартин Захрадник и сарадници (Zahradník et al., 2014, str. 34) ради анализе друштвене димензије питања у вези са управљањем животном средином и регионалним одрживим развојем, те стога настоји да идентификује друштвене актере, њихове односе и интересе у одређеним контекстима. Сходно томе, доношење одлука и утицај у управљању животном средином често укључује одређени степен децентрализације и интеграцију недржавних актера (домородачке заједнице, корпорације, НВО сектор итд.).¹¹

НЕОКОЛОНИЈАЛИЗАМ И РАСПОЛОЖИВОСТ ПРИРОДНИХ РЕСУРСА У ЗЕМЉАМА ЈУЖНЕ АМЕРИКЕ

Анализа природе (животне средине) у контексту историјског развоја већег дела људске цивилизације нарочито је интересантна за период 19. и 20. века када су забележени важни искораци у социоекономској и политичкој трансформацији држава Јужне Америке. Препознатљива веза израженог континуитета између експлоатације природних ресурса и успостављања националних институција, може се представити као срж савременог екстрактивистичког модела.¹² Поједини аутори¹³ сматрају да је поменути модел довео до инхерентне неједнакости и сиромаштва у латиноамеричким друштвима. Према њиховом мишљењу управљање природним ресурсима треба да буде усмерено ка транзицији екстрактивног модела економског развоја у одржив модел који може гарантовати дугорочни економски раст и ублажавање сиромаштва и социјалне неједнакости (Baud & Peralta, 2013). Ситуација у сфери екстрактивне економије је додатно закомпликована имајући у виду чињеницу да подручје Јужне Америке важи за једно од најнеравноправнијих на свету.¹⁴ Оно што је неизоставно јесте проблем тј. питање територијалних последица екстрактивних економија по процес изградње националних држава.¹⁵ Сложени процес територијалне реконфигурације

⁹ Аутор се фокусира на обновљиве и необновљиве природне ресурсе.

¹⁰ Деск анализа, позната и као секундарно или документарно истраживање, представља врсту истраживања које се ослања на податке које су други већ прикупили и објавили (Owa, 2025).

¹¹ Примена методе је честа у квалитативним друштвеним студијама које имају за циљ дескрипцију и разумевање актера, њихових односа и контекста у коме делују.

¹² Опширније у: Miller, 1931.

¹³ Fabricant & Gustafson, 2019.

¹⁴ Према подацима Светске банке из 2024. године свака четврта особа живи у сиромаштву, односно свако појединачно зарађује мање од 6,85 америчких долара по дану (World Bank, 2024).

¹⁵ Сudeћи према актуелним безбедносним проблемима (као нпр. организовани криминал, трговина наркотицима, трговина људима итд.), националне институције у Латинској Америци још увек немају довољан капацитет за њихово ефикасно решавање.

који је започет Конквистом (*Conquista*), чији су бум и крах Потосија (*Potosí*)¹⁶ најбољи пример, наставља се и данас када нови нагласак на рударству ствара бројне врсте територијалних и друштвених изазова, односно безбедносних претњи различитог интензитета (Baud & Peralta, 2013; Mladenović & Tomić, 2024).

Почетак 20. века обележен је интензивном експлоатацијом природних ресурса, која се спроводила под окриљем сировог капитализма у којем је опсесија за развојем и напретком подвргла све друге интересе. Капиталистичка експлоатација ресурса је довела до таквог облика управљања животном средином, који је подразумевао крчење шума и деградацију других природних ресурса¹⁷ (Baud & Peralta, 2013). Локално становништво је путем различитих модела насилне интеграције постало главна експлоатисана група на чијој експлоатацији се заснивала извозно оријентисана пољопривреда, при чему је дошло до очигледног кршења људских права. Са укидањем робовласништва мењали су се и приступи експлоатацији природних ресурса унутар новоуспостављених националних држава, а све с циљем спречавања даљих негативних последица поменутог екстрактивног економског модела. Током тридесетих година 20. века постепено су се консолидовале модерне идеје о националности, раси и природним ресурсима да би под руководством новообучених инжењера и доктора медицине, заштита природних ресурса и инкорпорација руралног аутохтоног становништва довела до нових политичких пројеката екстракције (Baud & Peralta, 2013). Међутим, према мишљењу Горенстејна и Ортиза (Gorenstein & Ortiz, 2018), иако се од 1950. до 1970. године веома расправљало о теоријском структуралистичком приступу (теорије зависности), који је фокусиран на неравноправну размену и читаву међународну поделу рада, неопходно је додатно анализирати продуктивну

¹⁶ У периоду колонијалне власти Потоси је представљао главни град Боливије и уједно сервисни центар експлоатације и трговине природним ресурсима и рудним минералима (сребро на првом месту).

¹⁷ Пример је НР Кина која директним страним улагањима контролише експлоатацију природних ресурса у Латинској Америци. Од глобалне финансијске кризе 2008. године НР Кина је постала главни зајмодавац латиноамеричким државама (Watts, 2013). Током 2010. године обезбедила је 37 милијарди долара (24 милијарде фунти) кредита – више него што су Светска банка, Интер-америчка банка и Увозно-извозна банка САД заједно – највише за четири примарна извозника природних ресурса у НР Кину као што је Венецуела, Бразил, Еквадор и Аргентина (Watts, 2013). Кредитна средства усмерена су на пројекте изградње нових рудника и инфраструктурне мреже (Watts, 2013). Осим НР Кине, као традиционални експлоататор природних ресурса у Латинској Америци све чешће се спомињу САД и компаније као што је Компанија уједињеног воћа (United Fruit Company, UFC). Ова компанија готово је монополизирала производњу банана о чему сведочи податак да 77% производње овог воћа завршава на америчком тржишту (University Of Maryland, Baltimore County [UMBC], 2022). Осим тога UFC контролише више од 40% обрадиве земље у Гватемали (UMBC, 2022). С друге стране, америчка компанија Ексон мобил (ExxonMobil) једна је од водећих произвођача сирове нафте у Гвајани са проценом да ће до 2040. године приход од ове делатности износити 7,5 милијарди америчких долара (Harvard International Review, 2023).

Према подацима Економске комисије УН за Латинску Америку и Карибе, државе Латинске Америке и Кариба представљају највеће нето извознике хране на свету, при чему је 2022. године извезена рекордна количина у вредности од 349 милијарди америчких долара (Economic Commission for Latin America and the Caribbean [ECLAC], 2024, str. 21).

и комерцијалну специјализацију различитих врста добара због неколико кључних промена у међународном окружењу у последњих неколико деценија. Прва промена је премештање производних процеса у Латинску Америку од стране великих индустријских корпорација у складу са логиком „капитала лептира“¹⁸ (*butterfly capital*). Друга и много важнија промена јесте појава савремених дигиталних технологија која је повећала потражњу за рудама из Латинске Америке (тражња ка ретким минералним сировинама).¹⁹ Већа потражња за ресурсима од стране азијских земаља (посебно Народне Републике Кине) повећала је експлоатацију руда у Латинској Америци (Gorenstein & Ortiz, 2018). Латинска Америка се зато већ неколико векова налази у процесу који се у литератури означава као „проклетство“ ресурса, реч је о неконтролисаој експлоатацији природних ресурса од стране некада колонијалних концерна, сада међународних корпорација које у сарадњи са локалним елитама стичу огромну финансијску добит на уштрб локалног становништва и еколошке безбедности (Galeano, 1973, стр. 134–152; Pellegrini, 2018).

Дуго очекивана независност латиноамеричких држава (период од преко 200 година) у суштини није превише променила унутардржавно стање што се према речима Булмер Томаса (Bulmer-Thomas, 2014) може тумачити као „неиспуњено обећање“. Висока расположивост природних ресурса (посебно нафте и природног гаса), која је карактеристична за ово подручје, само делимично доприноси повећању бруто националног дохотка по глави становника. Пример Венецуеле, државе која заузима већи део региона Маракайбо, из кога се експлоатишу значајне количине нафте и гаса, најбоље описује термин „проклетство“ ресурса, имајући у виду незавидно друштвено, политичко и економско стање у овој држави. Такође Мексико, Еквадор и Бразил спадају међу највеће извознике нафте и гаса док су Боливија, Перу и Чиле светски познати произвођачи калаја и бакра. Према подацима Светске банке из 2017. године (Табела 1) естрактивни сектор чини значајан удео увоза од кога се пуне буџетска средства.²⁰ Један од примера ове врсте зависности представља и Чиле, имајући у виду податак да је 2021. године само рударски сектор чинио 15% БДП-а, а рударски извоз чинио је преко 62% укупног извоза земље (International Trade Administration,

¹⁸ Латинска Америка је последњих неколико деценија постала препознатљив простор за узгајање соје која се у земљама попут НР Кине, Индије и Индонезије користи као инпут у процесу производње меса. Осим тога, повећана је понуда и извоз кукуруза, шећерне трске и палме која се користи као храна и гориво. Површина посвећена узгоју соје порасла је са нешто више од 10 милиона хектара крајем 1970-их на скоро 60 милиона хектара 2014. године када је произведено око 150 милиона тона (Gorenstein & Ortiz, 2018, стр. 3–5).

¹⁹ Пример територијалног спора око региона Есекибо између Гвајане и Венецуеле. Осим тога ту су FARK и десничарске паравојске у Колумбији, Sendero Luminoso у Перуу, наркокартели који контролишу територије по различитим државама итд. – покрети који у значајној мери постоје због модела експлоатације који је доминантан у Латинској Америци.

²⁰ У извештају Конференције Уједињених нација о трговини и развоју под називом „Недавни скок цена робе: благодат за Латинску Америку и Карибе?“ из 2021. године наводи се да је у периоду од 2015. до 2019. године, 42% свих регионалних економија зависило од извозне робе (у контексту прилива новчаних средстава у буџет која се остварују на основу извоза), укључујући све земље Јужне Америке, док су многе друге земље биле на ивици зависности (United Nation Trade and Development [UNCTAD], 2021).

2023). Слично томе, забележено је да у Перуу рударство чини 10% БДП-а и 60% извоза. Међутим, оно што је забрињавајуће јесу изузетно ниски институционални и административни капацитети који су неопходни за ефикасну расподелу остварених бенефита у поменутим латиноамеричким државама богатим природним ресурсима (Mehlum et al., 2006). Дакле, какав ће се ефекат остварити од експлоатације природних ресурса искључиво зависи од квалитета институција националне државе. Буншеивер и Булт (Brunnschweiler & Bulte, 2008) наглашавају да сама зависност од минералних ресурса представља резултат комбинације институционалног неуспеха (који се конкретизује недостатком или неадекватним политикама за унапређење економске диверсификације) и обиља природних ресурса.

Проблем неефикасности институција латиноамеричких држава које поседују импозантне количине природних ресурса, који су од националног и међународног значаја, представља основни узрок незавидног положаја политичког, социјалног, економског и еколошког стања поменутих актера. С друге стране постоји и низ других ограничавајућих услова који су препознатљиви за државе богате природним ресурсима као што су: корупција, сиромаштво, потражња за рентима, низак стандард владавине права, аутократски политички режими и слаба заштита имовинских права (Galeano, 1973). Један број аутора (Boschini et al., 2007; Dejardin, 2011; Andersen & Ross, 2014) примећује да управо ове државе имају и проблем мањка демократске одговорности што локални властодршци искоришћавају тако што „купују“ политичку подршку и продужавају свој опстанак на власти.²¹

Историјски посматрано, изазови који се појављују приликом управљања природним ресурсима на подручју Јужне Америке документовани су великим бројем извештаја²² који наговештавају могуће утицаје интензивног рударства на друштво и животну средину. Последњих неколико година решење проблема у виду повећања економских ренти, смањења дефицита платног биланса и ефикасног финансирања социјалних програма, може продукovati нову врсту ризика која се у литератури назива „проклетство“ зелених ресурса (Ross, 2014). Речју, усред изразитих глобалних напора да се ублаже последице климатских промена, научници предвиђају пораст потражње за елементима који су кључни за транзицију чисте енергије, нпр. критични минерали који су од суштинског значаја првенствено за економију, имајући у виду њихову цену и подложност поремећајима у ланцу снабдевања. Према прогнозама Међународне агенције за атомску енергију, за испуњење циљева Париског споразума²³ у наредном

²¹ Екстрактивистички модел није омогућио развој институција у погледу ефикасности расподеле друштвених добара због чега се захтева примена одрживе стратегије развоја које су мање зависне од извоза природних ресурса.

²² На пример извештај „Будућност рударења у Латинској Америци“ из 2022. године аутора Каитлина Пурдија и Родрига Кастила (Purdy & Castillo, 2022).

²³ Париски споразум о климатским променама потписан је 2015. године на заседању Конференције држава Оквирне конвенције Уједињених нација о климатским променама. Документ, кога су до писања овог рада ратификовале више од 185 држава чланица УН, прописује обавезу ограничавања раста просечне температуре ваздуха испод два степена Целзијуса у односу на прединдустријски период (United Nations Framework Convention on Climate Change [UNFCCC], 2015).

периоду, потражња за литијумом, кобалтом, бакром и никлом може довести до четири пута већа потражње од укупне потражње за минералима у периоду од 2020. до 2040. године (International Energy Agency [IEA], 2021). У том контексту, према писању Теје Риофранкос (Thea Riofrancos), државе Латинске Америке и Кариба (Latin America and the Caribbean, LAC) обезбедиће већи део ове растуће критичне потражње за минералима (Guardian, 2021). Најистакнутије је да регион држи две трећине глобалних резерви литијума, метала чија ће потражња, како се предвиђа, пораста 42 пута (у односу на нивое из 2020). Регион такође дели значајне залихе других критичних минерала, са преко 40% глобалних резерви бакра и значајним уделом никла и кобалта (Purdy & Castillo, 2022, стр. 4). Експлоатација поменутих ретких метала и минерала често се повезује са еколошком дилемом, тј. тежњом ка смањењу емисије угљеника кроз забрану употребе фосилних горива и прелазак на обновљиву енергију.²⁴ Међутим, као што теоријске поставке еко-марксизма упозоравају, експлоатација природних ресурса поседује значајну друштвену и еколошку вредност само уколико се поштују стандарди њиховог одрживог коришћења.

ДРУШТВЕНИ АСПЕКТ ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ ПРИРОДНИХ РЕСУРСА: СУКОБИ ИЛИ ЕКОНОМСКИ ПРОСПЕРИТЕТ

Латинска Америка и Кариби (ЛАК) имају дугу историју друштвених сукоба покренутих ради контроле природних ресурса који су од стратешког значаја за политичку економију држава у овом подручју (Mladenović & Tomić, 2024). Пример рата на Пацифику из 1879. до 1883. године који је вођен између Чилеа, Боливије и Перуа ради успостављања контроле над пустињом Атакама (регион богат минералима), затим рат Боливије и Парагваја (1932–1935) за контролу Чако региона богатог нафтом, јасно показују да ЛАК представља стално жариште различитих врста нестабилности са потенцијалом даље ескалације (Табела 2).²⁵ Заједнички елемент за већину насилних сукоба јесте да обиље ресурса (првенствено нафте и гаса) услед недостатка ефикасних институција може произвести низ политичких, економских и социјалних деформација.

Рос (Ross, 2014) у раду „Сукоби и природни ресурси: у Латинској Америци и Карибима другачије од остатка света?“ објашњава да постоји неколико услова који могу довести до грађанског рата, и на првом месту су државни приходи и становништво, јер они који су сиромашнији имају веће изгледе за избијање сукоба. Нешто

²⁴ Ова енергетска транзиција између осталог доприноси популаризацији литијума или прецизније литијумских батерија које напајају електрична возила и складиште енергију у обновљивим мрежама, помажући да се смање емисије из транспортног и енергетског сектора. Управо су највеће резерве литијума пронађене испод пустиње Атакама при чему је познато да Чиле снабдева чак четвртину светског тржишта овог ресурса. Опширније о развоју модела „паметних“ градова и коришћењу ретких природних ресурса, видети у: Tomić, 2023.

²⁵ Квантитативни показатељи повезаности експлоатације природних ресурса (у овом случају сектор рударства) и конфликта у латиноамеричким земљама.

мање стабилнији корелати укључују спор или негативан економски раст, политичку нестабилност, неред у првим годинама суверене независности, етнолингвистичку фракционализацију, верску фракционализацију, територије без дефинисаних (националних) граница, неприступачна конфигурација терена, неразвијене војне институције и ратом склоне и недемократске суседе²⁶ (Ross, 2014, str. 115). Уколико постоје побуњеничке групе на територији где се налази већа количина ресурса, бенефити од њихове експлоатације често се усмеравају у правцу остваривања парцијалних и неретко противзаконитих активности (сецесија, организовани криминал, тероризам). О томе сведочи пример Венецуеле где локалне власти не могу да успоставе контролу над појединим деловима националне територије, односно процеси експлоатације у рудницима налазе се у надлежности организованих криминалних група.²⁷

У статистичкој анализи повезаности бенефита који се остварују у експлоатацији природних ресурса, тј. нафте и оружаних сукоба, једна од кључних варијабли је нафтни приход по глави становника (Oil Income per capita).²⁸ Рос (Ross, 2014) објашњава да упоређивањем стопе сукоба на узорку од 100 држава подељених према производњи нафте (нафтне и ненафтне) у периоду 1960–2006. године у нафтним државама та стопа је била за 35% виша него у државама које немају развијену нафтну индустрију. Рос наводи и то да је у постхладноратовској ери стопа сукоба у нафтним државама била око 50% виша од стопе у државама које нису нафтне.²⁹ Један од већих безбедносних инцидената догодио се крајем августа 2024. године када је национална нафтна индустрија Екопетрол обавестила јавност о пет оружаних напада на два главна гасовода у Колумбији (Bloomberg, 2024). Штета која настаје приликом оваквих напада умногоме утиче на читав економски и социјални систем Колумбије имајући у виду њену велику зависност од извоза нафте и гаса (годишњи извоз премашује 15 милијарди америчких долара).

Нарушавање стања еколошке безбедности путем интензивне експлоатације природних ресурса неизоставно је повезано са питањима заштите људских права локалног становништва које насељава одређено подручје које је обухваћено националном политиком екстрактивизма. Наиме, Конвенција о домородачким и

²⁶ Наведени корелати могу се посматрати и као квалитативни показатељи како нерационална експлоатација природних ресурса утиче на безбедност националних држава.

²⁷ У извештају Савета за људска права УН из јула 2015. године наводи се да у региону Арко Минеро дел Ориноко у Венецуели криминалне групе спроводе средства принудног рада и високог нивоа насиља у великом броју рудних налазишта на овом подручју.

Опширније: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/07/venezuela-un-releases-report-criminal-control-mining-area-and-wider-justice>

²⁸ Производња нафте и природног гаса унутар националних граница равномерно се дели на укупан број становника при чему је један део намењен домаћој потрошњи док се остало извози.

²⁹ Према подацима који се генеришу у Бази оружаних сукоба (Armed Conflict Dataset – Uppsala Conflict Data Program) подручје Латинске Америке и Кариба, посматрано у постхладноратовском периоду бележи благи пораст унутар државних сукоба углавном везаних за процес смене владајућих политичких структура као и борбе са различитим побуњеничким групама (Uppsala Conflict Data Program [UCDP], 2025). На пример, Колумбија улаже значајне напоре у безбедносном и војном сектору ради сузбијања герилских и криминалних оружаних група које готово свакодневно нападају постројења нафтне и гасне инфраструктуре.

племенским народима³⁰ из 1989. године јасно прописује обавезе држава у контексту укључивања (обавештавања) локалног становништва у процесе доношења одлука о свим питањима која се тичу уређивања њихове земље, воде, шума и других ресурса. Посматрано са аспекта рударства, Конвенција садржи захтев да владе препусте доношење кључних одлука домородачком становништву уколико пројекат утиче на њихову земљу или права као и одлуке о томе да ли и како пројекат треба да се настави (консултације) (International Labour Organization, 1991).³¹ ³² Локалне заједнице имају страх од искоришћавања или чак укључивања у рад противно њиховој вољи, а све зарад остваривања пројектних циљева капитала. О томе сведочи и пример Еквадора где је дошло до сукоба који је настао између домородачких заједница због недовољне „консултације“ и инвеститора око експлоатације бакра³³ која је морала бити заустављена (Valencia, 2020).³⁴ Правосудни органи Колумбије су такође морали да интервенишу на захтев локалних афроколумбијских заједница имајући у виду пресуду из 2018. године којом се налажу ретроактивне консултације ради постизања сагласности око рада рудника никла „Керо Матосо“ (Cerro Matoso) (Acosta & Cobb, 2018). Сукоби око тумачења учешћа локалних заједница (консултација) могу имати далекосежне последице по читав рудни сектор што потврђује случај Перуа где су поменути актери захтевали заустављање пројекта ширења рудника бакра Лас Бамбас (Las Bambas) који обезбеђује 2% светског тржишта овог метала (Aquino et al., 2022).

Један од последњих споразума који уређује свеобухватно учешће грађана и остваривање права на здраву животну средину унутар латиноамеричких и карибских држава, јесте тцз. Есказу³⁵ споразум (Escazú Agreement).³⁶ Ратификација споразума мотивисана је пре свега потребом смањења социоеколошких сукоба на овом подручју карактеристичном по уништавању екосистема кроз неконтролисану експлоатацију природних ресурса за домаћу и прекограничну потрошњу. Међутим, усаглашавање и потписивање споразума није на задовољавајућем нивоу што говори податак да су од 2018. године само 24 државе званично прихватиле прописане обавезе, уз нагласак да Бразил, Чиле, Венецуела и Перу још увек то одбијају. Противници овог споразума

³⁰ The Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989.

³¹ Конвенцију је ратификовала већина латиноамеричких држава, и то: Аргентина, Боливија, Бразил, Чиле, Колумбија, Костарика, Еквадор, Мексико, Гватемала, Хондурас, Никарагва, Парагвај, Перу и Венецуела.

³² Примена прописаних обавеза није достигла задовољавајући ниво због разних нејасноћа у погледу тумачења добробити угрожених заједница од стране влада, компанија и организација цивилног друштва при чему изостаје кључни елемент – поверење у рад надлежних институција.

³³ San Carlos Panantza copper project (Valencia, 2020).

³⁴ Слична ситуација забележена је и 2022. године када је Врховни суд Чилеа поништио два уговора о експлоатацији литијума чиме је испоштован захтев домородачког становништва уз нагласак да су прекршене кључне одредбе Конвенције о домородачким и племенским народима (El Mostrador Cultura, 2022).

³⁵ Agreement on Access to Information, Public Participation and Justice in Environmental Matters in Latin America and the Caribbean, 2023.

³⁶ Значајан део Есказу споразума се ослања на принципе Декларације о животној средини и развоју, усвојеној 1992. године у Рио де Женеиру, који се тичу транспарентности, учешћа и приступа правди за грађане погођене еколошким проблемима.

као аргумент често користе „нарушавање“ националног суверенитета јер се државама ограничава право да управљају својом територијом. Конкретно, званичници Владе Чилеа и Перуа напомињу да овај споразум омогућава невладиним организацијама учешће у жалбеним механизмима што потенцијално носи ризик заустављања многих инфраструктурних пројеката који су од виталног значаја за националну економију. С друге стране Анита Рамасатри (Anita Ramasastry), председавајућа Радне групе УН за пословање и људска права, наглашава да овај значајан регионални споразум не само да пружа гаранције за добро управљање животном средином и поштовањем људских права већ је и катализатор одрживог развоја и одговорног пословног понашања у региону (United Nation [UN], 2020). Дакле, Есказу споразум треба да омогући успостављање јединствених транснационалних стандарда у погледу заштите животне средине³⁷ кроз смањивање институционалних и законодавних дискрапанција између латиноамеричких држава. На овај начин делимично се неутралише такозвани мета-болички расцеп на који еко-марксистички константно упозоравају.

ЗАКЉУЧАК

Подручје Јужне Америке поседује значајне количине природних ресурса широке потрошње (нафта, гас, угаљ) као и ретке минералне сировине које су неопходне за глобалну енергетску транзицију (литијум, кобалт, титанијум итд.). Међутим анализом унутрашњег политичког, социјалног и економског стања може се уочити недостатак довољно ефикасних институција које би требало да обезбеде равномерну расподелу бенефита који се остварују експлоатацијом поменутих ресурса. Недовољно учешће грађана, нетранспарентност, незаконити облици економске делатности и низ еколошких проблема умногоме доприносе настанку конфликта између носилаца извршне власти и локалне заједнице. Овај начин унутрашње друштвене динамике латиноамеричких држава, потврђује полазну претпоставку еко-марксизма која се односи на интензивну експлоатацију два извора – радничку класу и природу. С тим у вези, екстрактивистички модел који треба да гарантује дугорочни економски раст и ублажавање социјалне неједнакости није донео позитивне резултате већ су изградња и функционисање националних држава у региону Јужне Америке оптерећени већим бројем територијалних спорова око сувереног располагања природним ресурсима. На основу изнетих аргумената могуће је предвидети два кључна сценарија будућег

³⁷ Израда различитих студија процене стања животне средине. На пример извештај Међувладиног панела за климатске промене под називом „Латинска Америка климатске промене 2007: утицај, адаптација и рањивост“ јасно показује да интензивна потрошња природних ресурса (нпр. крчење шума) и промене у коришћењу земљишта доводе до повећаног степена деградације животне средине (квалитативни показатељ уништавања природе). Осим тога контаминација водних ресурса, нпр. арсеном, директно утиче на здравље и живот два милиона људи у Аргентини, 450 000 у Чилеу, 400 000 у Мексику, 250 000 у Перуу и 20 000 у Боливији (Magrin, 2007, str. 583). У југоисточном делу Боливије забележено је високо загађење животне средине, које потиче од рударских компанија (басен Пилокомајо), при чему је дошло до уништавања рибљег фонда након чега је уследила миграција људи, махом локалних рибара (Magrin, 2007, str. 587).

развоја догађаја у вези с експлоатацијом природних ресурса, и то: *први*, најповољнији, представља покретање пројеката одрживог развоја сагласно потребама локалне заједнице и могућностима природе при чему би користи надмашиле националне границе у контексту енергетске транзиције и одржавања стабилним тржишта критичних минерала (нпр. литијум); *други* сценарио – дугорочни сукоби око рударства и регулаторних стандарда у сфери екологије, довели би до економских и политичких нестабилности при чему бројне владе латиноамеричких држава немају довољно капацитета за прикупљање рудних ренти, сталну изложеност арбитрарним поступцима и наравно нарушавање глобалних ланаца снабдевања критичним ресурсима и минералима.

Дакле, политика екстрактивизма природних ресурса на простору Јужне Америке треба да буде померена са традиционалног централизованог приступа ка савременијим стратегијама сарадње свих актера унутар и ван граница националних држава. Многе државе у овом региону започеле су процес демократизације који је даље омогућио релативизацију друштвених покрета и активно учешће грађана у доношењу одлука кроз мере децентрализације. Сходно томе, недавна консолидација друштвено-еколошких покрета (нпр. у Бразилу) омогућава заузимање ширег политичког простора у преговарачким процесима на тему природе, социјалне правде и алтернативних модела развоја. Према еко-марксистима једино решење за капиталистичку деградацију и експлоатацију природе јесте укидање капитализма и увођење екосоцијализма као јединог друштвеног уређења које може да обезбеди одрживи развој. У том смислу одрживост значи да друштва не смеју да експлоатишу више ресурса од онога што природа генерише током одређеног времена, а истовремено не загађују више од онога што она може да апсорбује. Генерално посматрано децентрализација у процесу управљања природним ресурсима (као што је у Аустралији, Саудијској Арабији, Норвешкој итд.) има за циљ превазилажење унутар еколошких проблема, државних сукоба и тензија око прерасподеле бенефита локалном становништву, националној управи и страном инвеститору.

Miloš T. Tomić¹

Dušan B. Kesić²

University of Belgrade, Faculty of Security Studies
Belgrade (Serbia)

ECO-MARXISM AND THE POLITICS OF NATURAL RESOURCE EXTRACTIVISM: THE CASE OF SOUTH AMERICA

(Translation *In Extenso*)

Abstract: The paper analyzes the theoretical positions of eco-Marxism with a special focus on the current policy of extractivism of natural resources localized in the territory of South American countries. The aim of the research is an attempt to identify and systematically describe the capitalist exploitation of human labour and a series of environmental problems that arise as a consequence of the exploitation of nature. A complementary methodological approach was applied that includes actor analysis and desk analysis. The research results indicate that Latin American countries are increasingly becoming “victims” of the so-called ecological imperialism, where the lack of appropriate national institutions leads to the collapse of the state system with pronounced social dystopies.

Keywords: eco-Marxism, exploitation of natural resources, ecological imperialism, social dystropy

INTRODUCTION

The exploitation of natural resources in South America³ is accompanied by a series of unresolved issues that start at the local level (social community relations), then at the national level (institutional capacity) and end at the international level (supply chains of critical minerals), while the politics of extractivism emerges as a contemporary paradigm. Namely, the evident aspiration for state control over the market and the economy is a key characteristic of the new democratic “lefts” in South America, and the new policy of mineral resource management implies radical reforms. The basic goal of this type of state intervention is greater participation of the public sector in the processes of exploitation of

¹ milos.tomic@fb.bg.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0001-5121-8091>

² dusan.kesic@fb.bg.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0001-6895-0254>

³ In this paper, the terms South America and Latin America are used synonymously despite the existence of several minor geopolitical differences that do not essentially affect the subject of the research.

oil, gas, ores and metals. Moreover, state control represents a fair solution for the majority of the population of South America, given the support for a social program based on the benefits generated by the exploitation of natural resources. However, there is strong resistance to the policy of state control from international actors (investors) who depend on a large number of critical resources localized in this part of the world, which further complicates the already vulnerable political, economic and social situation of Latin American countries.

The connection, i.e. the relationship between the capitalist system of production and the exploitation of finite natural resources, which are generally exhaustible, is the focus of the theory of eco-Marxism. South America is the best example of the so-called “resource curse” narrative, given that underdeveloped countries do not have sufficiently effective institutions to exploit their wealth of natural resources but, on the contrary, extractive industries cause serious negative consequences for the local population and their natural environment.

THEORETICAL PROPOSITIONS OF ECOLOGICAL MARXISM AND THE APPLIED METHODOLOGICAL APPROACH

Eco-Marxism, ecological Marxism, and Marxist ecology represent a unique theoretical direction in the social sciences that combines classical Marxism with ecology. Namely, eco-Marxism is extensively thematized in the works of several researchers primarily inspired by the works of Karl Marx and attempts to connect it with environmental problems, among whom John Bellamy Foster, professor of sociology at the University of Oregon, stands out.⁴ In his work entitled “Marx’s Theory of the Metabolic Schism: Classical Foundations of Environmental Sociology”, Foster develops a discussion of the common ecological criticisms against Marxism, noting that Marxism, according to the work of the authors (Giddens, Clarke, Ferris, etc.), is deeply anti-ecological due to its original focus on industrial society, as well as its association with poor environmental practices in the Soviet Union (Foster, 1999). On the other hand, Foster points out that in the works of Karl Marx, one can see that “Marxism is very much aware of environmental problems” (Foster, 1999, pp. 371–372). Moreover, Foster often refers to Karl Marx’s writings on the environment, emphasizing that “Marxism is deeply aware of environmental problems”. This is evidenced by the well-known theoretical fact put forward by Marx and Engels that “humanity’s relationship to nature is fundamental to our existence and if we exploit nature we become out of sync with it” (Parson & Ray, 2016, p. 586). Eco-Marxism bases its position on the classical Marxist one, although it significantly expands it. Accordingly, eco-Marxism significantly expands the traditional understanding of Marxism because it is not limited to the capitalist exploitation of human labour but also includes the dimension of the exploitation of nature. The above understanding stems from the concept of “alienation”, bearing in mind that Marx spoke of the alienation of workers from their work of labour in capitalism with the same alienation of people from nature (Parson & Ray, 2016, p. 586).⁵

⁴ It should be noted that the works of Alexander Bogdanov are often cited in the literature as a kind of Soviet precursor of eco-Marxists. For more information, see: Gare, 2021.

⁵ Marx’s understanding of alienation, or as he originally called it, “alienated labour”, is analyzed in detail in the Economic and Philosophical Manuscripts of 1844 (Marx, 1844).

Parsons and Ray describe eco-Marxism as maintaining the classical Marxist critique of capitalism and its materialist view of history (Parson & Ray, 2016, pp. 586-587). However, the main focus of eco-Marxist theorists is on the connection between capitalism and its pursuit of exploitation and the destruction of nature. In other words, capitalism is seen as inherently anti-ecological, as it seeks unlimited expansion in a world with limited natural resources (Foster et al., 2011). In other words, capitalism is seen as inherently anti-environmental, as it seeks unlimited expansion in a world with limited natural resources (Foster et al., 2011). The practical expansion of capitalism involves constant geographical dislocation, given that capitalists, after fully exploiting the resources in one region, move to new local areas or even continents. Foster et al. (2011) conclude that this type of expansion is often carried out by force and by opening new markets, as evidenced by the development of Europe, which industrialized at the expense of colonizing and plundering other continents where they found natural resources.

In line with the arguments put forward by eco-Marxists about the evident conflict (over the control of natural resources) between the North and the South, international relations are increasingly taking on the character of ecological imperialism.⁶ Foster et al. explain that “global capitalism – a hierarchical and ecological imperialist world system – influences the global division of labour in terms of dominance and dependence, or core and periphery” (Foster et al., 2011, p. 346). This hierarchy results in the countries of the South being systematically exploited by the countries of the North, both directly and through their corporations. Therefore, the systemic process of capital accumulation relies on environmental degradation as it constantly appropriates resources, land or labour from distant countries. Trade outflows from less developed “peripheral” countries in the South to developed and industrialized countries in the North are not only purely economically exploitative, but also undermine socio-ecological conditions in the South (Foster et al., 2011). The countries of the North profit and are provided with access to exploited resources, i.e. finished raw materials, which maintains a form of imperialism that exploits the countries of the South in economic and ecological terms. These processes are also reflected in the material-ecological flows within a society through the evident division into rural and urban (Foster et al., 2011). It should be noted that ecological imperialism was noticeably less visible compared to economic, political or cultural imperialism. Classical Marxist theory primarily emphasized the extraction of economic surplus from countries on the “periphery” while the ecological consequences were largely ignored. However, Marx defined the basis for the analysis of ecological imperialism specifically because of his interest in capitalist expansion and environmental destruction.

The peculiarity of ecological Marxism is reflected in the so-called concept of metabolic rift, which Foster theoretically develops based on the original writings of Karl Marx. Namely, in his works, Marx analyzes the development of capitalist production, in this case agriculture, paying special attention to soil fertility, especially due to the fact that in the 19th century the intensive use of artificial fertilizers and other chemical preparations began. Advances in agriculture were linked to the efficiency of capitalist production, which required high yields that could only be achieved with high-quality (fertile) soil. However, despite technological innovations, there were evident problems with the loss of soil fertility

⁶ In his book “Towards an Ecological Society”, Murray Bookchin notes that “the concept of human domination over nature stems from human domination over people” (Bookchin, 2024, p. 81).

in highly developed capitalist economies, which further generated a high demand for artificial fertilizers that were often imported. This interesting problem helped Marx to connect the social relations of capitalism with the depletion of soil as a natural resource, which gave rise to the unnatural processes of capitalist agriculture (Foster, 1999; Marx, 2023).

Karl Marx describes the aforementioned mode of capitalist production as the “plunder” of land associated with the capitalist division of labour, emphasizing that the system simultaneously exploits two sources of wealth: the working class and nature (Foster, 1999). Moreover, the alienation of man from nature has been further contributed to by the migration of peasants and workers from villages to urban areas, where the peasantry loses its position as landowners and turns into an industrial wage force, thereby degrading its economic position. where there is a high concentration of land in cities with a capitalist ownership structure. Today, capitalism in various ways widens the metabolic gap throughout the world, where it functions as a specific social order (Foster et al., 2011). On the other hand, it should be noted that the processes of reproduction of nature’s metabolism require a long time interval, ranging from up to a hundred years, where capitalism does not give nature a chance to “rest” with its production cycles. Therefore, due to the internal contradictions of the system, solutions to environmental problems simply produce new problems of this kind.⁷ Foster et al. (2011) advocate a radical break with the capitalist system in order to address the pressing global environmental crises. According to eco-Marxist theory, a sustainable society is one in which the mode of production allows producers to regulate their exchange along natural boundaries, without causing metabolic ruptures because nature must be able to reproduce itself within a given time frame. In this sense, sustainability means that societies cannot exploit more resources than nature generates, while at the same time not polluting more than it can absorb (Foster et al., 2011). Similarly, in his book “Marxism and Ecological Economics”, Paul Burkett emphasizes that “overexploitation of natural resources reduces their availability now and in the future” (Burkett, 2006, p. 303). The author adds that “overexploitation and, conversely, sustainable exploitation require specific definitions, depending on the resources in question”⁸ (Burkett, 2006, p. 303).

In order to achieve the intended goal of this research, the desk analysis method⁹ and the actor analysis method were used in the paper. Namely, the actor analysis method was primarily developed by Martin Zahradník and associates (Zahradník et al., 2014, p. 34) to analyze the social dimension of issues related to environmental management and regional sustainable development, and therefore seeks to identify social actors, their relationships and interests in certain contexts. Accordingly, decision-making and influence in environmental management often involve a certain degree of decentralization and integration of non-state actors (indigenous communities, corporations, NGO sector, etc.).¹⁰

⁷ For example, due to the increasing number of people who have become vegetarians for environmental reasons, more soy is being produced in an unecological way, which creates new problems for nature - a capitalist ecological solution is turning into an ecological problem.

⁸ The author focuses on renewable and non-renewable natural resources.

⁹ Desk analysis, also known as secondary or documentary research, is a type of research that relies on data that has already been collected and published by others (Owa, 2025).

¹⁰ The application of the method is common in qualitative social studies that aim to describe and understand actors, their relationships, and the context in which they operate.

NEOCOLONIALISM AND THE AVAILABILITY OF NATURAL RESOURCES IN SOUTH AMERICAN COUNTRIES

The analysis of nature (environment) in the context of the historical development of most of human civilization is particularly interesting for the period of the 19th and 20th centuries, when important steps were taken in the socio-economic and political transformation of the countries of South America. Namely, the recognizable connection of pronounced continuity between the exploitation of natural resources and the establishment of national institutions can be presented as the core of the modern extractivist model.¹¹ Some authors believe that the aforementioned model has led to inherent inequality and poverty in Latin American societies. Moreover, in their opinion, natural resource management should be directed towards the transition from an extractive model of economic development to a sustainable model that can guarantee long-term economic growth and alleviate poverty and social inequality (Baud & Peralta, 2013). The situation in the extractive economy is further complicated by the fact that the South American region is considered one of the most unequal in the world.¹² Finally, what is inevitable is the problem, i.e. the question of the territorial consequences of extractive economies for the process of nation-state building.¹³ The complex process of territorial reconfiguration that began with the Conquista, of which the boom and bust of Potosi¹⁴ are the best example, continues today as the new emphasis on mining creates numerous types of territorial and social challenges, or security threats, of varying intensity (Baud & Peralta, 2013; Mladenović & Tomić, 2024).

The beginning of the 20th century was marked by the intensive exploitation of natural resources, carried out under the auspices of raw capitalism, in which the obsession with development and progress subordinated all other interests, especially the issues of increasing deforestation and environmental management¹⁵ (Baud & Peralta, 2013). The local popula-

¹¹ More details in: Miller, 1931.

¹² According to the World Bank data from 2024, every fourth person in South American countries lives in poverty, meaning each individual earns less than 6.85 US dollars per day (World Bank, 2024).

¹³ Judging by current security problems (such as organized crime, drug trafficking, human trafficking, etc.), national institutions in Latin America still do not have sufficient capacity to effectively address them.

¹⁴ During the colonial period, Potosi was the capital of Bolivia and also a service centre for the exploitation and trade of natural resources and minerals (primarily silver).

¹⁵ An example is the PRC, which controls the exploitation of natural resources in Latin America through foreign direct investment. Since the global financial crisis of 2008, the PRC has become the main lender to Latin American countries (Watts, 2013). In 2010, it provided \$37 billion (£24 billion) in loans – more than the World Bank, the Inter-American Bank and the US Export-Import Bank combined – mostly to the four primary exporters of natural resources to the PRC, namely Venezuela, Brazil, Ecuador and Argentina (Watts, 2013). The loans were directed towards projects to build new mines and infrastructure networks (Watts, 2013). In addition to the PRC, the US and companies such as the United Fruit Company (UFC) are increasingly mentioned as traditional exploiters of natural resources in Latin America. This company has almost monopolized banana production, as evidenced by the fact that 77% of the production of this fruit ends up in the US market (University of Maryland, Baltimore County [UMBC], 2022). In addition, the UFC controls more than 40% of the arable land in Guatemala (UMBC, 2022). On the other hand, the American company ExxonMobil

tion, through various models of forced integration, has become the main exploited group, represented as the exploitation of which export-oriented agriculture is based, a leading element of the export-oriented agriculture project, which has led to more than obvious violations of human rights. With the changing view of the previously slave-owning population, approaches to the exploitation of natural resources within the newly established nation-states also changed, all with the aim of preventing further negative consequences of the aforementioned extractive economic model. During the 1930s, modern ideas about nationality, race, and natural resources gradually consolidated, and under the leadership of newly trained engineers and medical doctors, the protection of natural resources and the incorporation of rural indigenous populations led to new political projects of extraction. (Baud & Peralta, 2013). However, according to Gorenstein and Ortiz (2018), although there was much discussion in the 1950s-1970s about the theoretical structuralist approach (dependency theory) that focused on unequal exchange and the entire international division of labour, it is necessary to further analyze the productive and commercial specialization of different types of goods due to several key changes in the international environment. The first change is the relocation of production processes to Latin America by large industrial corporations in accordance with the logic of “butterfly capital”.¹⁶ Another change, much more important, is that the rise of modern digital technologies has increased the demand for minerals from Latin America (demand for rare mineral raw materials).¹⁷ Greater demand for resources by Asian countries (especially the People’s Republic of China) has increased the exploitation of minerals in Latin America (Gorenstein & Ortiz, 2018). Therefore, Latin America has inevitably been entering a process that has been referred to in the literature as the “resource curse” for several centuries, i.e. the uncontrolled exploitation of natural resources by former colonial concerns, now international corporations, which, in collaboration with local elites, gain enormous financial benefits at the expense of the local population and environmental security (Galeano, 1973, pp. 134-152; Pellegrini, 2018).

The long-awaited independence of Latin American states (a period of over 200 years) has not fundamentally changed the internal state of affairs, which, according to Bulmer-Thomas (2014), can be interpreted as an “unfulfilled promise”. The high availability of natural resources (especially oil and natural gas) that is characteristic of this region only

is one of the leading producers of crude oil in Guyana, with an estimated revenue of US\$7.5 billion by 2040 (Harvard International Review, 2023).

According to the UN Economic Commission for Latin America and the Caribbean, Latin American and Caribbean countries are the largest net exporters of food in the world, with a record amount of US\$349 billion exported in 2022 (Economic Commission for Latin America and the Caribbean [ECLAC], 2024, str. 21).

¹⁶ In recent decades, Latin America has become a prominent area for the cultivation of soybeans, which are used as an input in the meat production process in countries such as China, India and Indonesia. In addition, the supply and export of corn, sugarcane and palm oil, which are used as food and fuel, have increased. For example, the area devoted to soybean cultivation has increased from just over 10 million hectares in the late 1970s to almost 60 million hectares in 2014, when about 150 million tons were produced (Gorenstein & Ortiz, 2018, pp. 3-5).

¹⁷ An example is the territorial dispute between Guyana and Venezuela over the Essequibo region. In addition, there is FARK and right-wing paramilitaries in Colombia, Sendero Luminoso in Peru, drug cartels that control territories in different countries, etc.

partially contributes to the increase in gross national income per capita. The example of Venezuela, a country that occupies most of the Maracaibo region, from which significant amounts of oil and gas are exploited, best describes the term “resource curse” given the unenviable social, political and economic situation in this country. Mexico, Ecuador and Brazil are also among the largest exporters of oil and gas, while Bolivia, Peru and Chile are world-renowned producers of tin and copper. According to the World Bank data from 2017 (see [Table 1](#)), the extractive sector accounts for a significant share of imports that fill the budget.¹⁸ One example of this type of dependence is Chile, given that in 2021 the mining sector alone accounted for 15% of GDP, and mining exports accounted for over 62% of the country’s total exports (International Trade Administration, 2023). Similarly, in Peru, mining accounted for 10% of GDP and 60% of exports. However, what is worrying is the extremely low institutional and administrative capacities necessary for the efficient distribution of benefits in the aforementioned Latin American countries rich in natural resources (Mehlum et al., 2006). Therefore, the effect of natural resource exploitation depends solely on the quality of the nation-state institutions. Brunnschweiler and Bulte (2008) emphasize that dependence on mineral resources itself is the result of a combination of institutional failure (which is embodied in the lack or inadequate policies to promote economic diversification) and the abundance of natural resources.

The problem of institutional inefficiency in a number of Latin American countries that possess impressive amounts of natural resources of national and international importance is the main cause of the unenviable position of the political, social, economic and environmental conditions of the aforementioned actors. On the other hand, there are a number of other limiting conditions that are recognizable for countries rich in natural resources, such as: corruption, poverty, rent seeking, low standards of the rule of law, autocratic political regimes and weak protection of property rights (Galeano, 1973). Moreover, a number of authors (Boschini et al., 2007; Dejardin, 2011; Andersen & Ross, 2014) note that these states also have the problem of a lack of democratic accountability, which local rulers exploit by “buying” political support and prolonging their stay in power.¹⁹

Historically, the challenges of managing natural resources in South America have been documented by a large number of reports²⁰ that indicate the possible impacts of intensive mining on society and the environment. In recent years, the solution to the problem in the form of increasing economic rents, reducing the balance of payments deficit and effectively financing social programs may produce a new type of risk, which in the literature is called the “curse” of green resources (Ross, 2014). In short, amid intense global efforts to mitigate

¹⁸ Furthermore, the 2021 report of the United Nations Conference on Trade and Development entitled “The Recent Rise in Commodity Prices: A Boon for Latin America and the Caribbean?” states that between 2015 and 2019, 42% of all regional economies were dependent on commodity exports (in the context of export-based revenue), including all South American countries, while many other countries were on the verge of dependence (United Nation Trade and Development [UNCTAD], 2021).

¹⁹ The extractivist model has not enabled the development of institutions in terms of the efficiency of the distribution of social goods, which requires the implementation of sustainable development strategies that are less dependent on the export of natural resources.

²⁰ For example, the 2022 report “The Future of Mining in Latin America” by Caitlin Purdy and Rodrigo Castillo (Purdy & Castillo 2022).

the effects of climate change, scientists predict an increase in demand for elements that are key to the clean energy transition, i.e. critical minerals that are essential primarily for the economy, given their price and susceptibility to supply chain disruptions. According to forecasts by the International Atomic Energy Agency, to meet the goals of the Paris Agreement²¹ in the coming period, the demand for lithium, cobalt, copper and nickel could lead to four times the total demand for minerals in the period from 2020 to 2040 (International Energy Agency [IEA], 2021). In this context, according to Thea Riofrancos, Latin America and the Caribbean (LAC) countries will provide the bulk of this growing critical demand for minerals (Guardian 2021). Most notably, the region holds two-thirds of the global reserves of lithium, a metal whose demand is projected to increase 42-fold (compared to the 2020 levels). The region also shares significant reserves of other critical minerals, with over 40% of global copper reserves and significant shares of nickel and cobalt (Purdy & Castillo 2022, p. 4). The exploitation of the aforementioned rare metals and minerals is often linked to the environmental dilemma, i.e. the pursuit of reducing carbon emissions by banning the use of fossil fuels and switching to renewable energy.²² However, as the theoretical premises of eco-Marxism warn, the exploitation of natural resources has significant social and ecological value only if the standards for their sustainable use are respected.

SOCIAL ASPECT OF THE EXPLOITATION OF NATURAL RESOURCES: CONFLICT OR ECONOMIC PROSPERITY

Latin America with the Caribbean (LAC) has a long history of social conflicts triggered by the control of natural resources that are of strategic importance for the political economy of the states in this region (Mladenović & Tomić, 2024). The example of the War of the Pacific from 1879 to 1883, which was fought between Chile, Bolivia and Peru to establish control over the Atacama Desert (a region rich in minerals), and the Bolivian-Paraguayan war (1932-35) for control of the oil-rich Chaco region, clearly shows that LAC is a constant hotbed of various types of instability with the potential for further escalation (see [Table 2](#)).²³ A common element for most violent conflicts is that the abundance of resources (primarily oil and gas) due to the lack of effective institutions can produce a series of political, economic and social deformations.

²¹ The Paris Agreement on Climate Change was signed in 2015, at the Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change. The document, which has been ratified by more than 185 UN member states as of this writing, sets out the obligation to limit the increase in average air temperature to below 2 degrees Celsius compared to the pre-industrial period (United Nations Framework Convention on Climate Change [UNFCCC], 2015).

²² This energy transition, among other things, contributes to the popularization of lithium, or more precisely, lithium batteries that power electric vehicles and store energy in renewable networks, helping to reduce emissions from the transport and energy sectors. The largest reserves of lithium have been found under the Atacama Desert, and Chile is known to supply as much as a quarter of the world market for this resource. For more information on the development of “smart” city models and the use of scarce natural resources, see: Tomić, 2023.

²³ Quantitative indicators of the connection between the exploitation of natural resources (in this case the mining sector) and conflicts in Latin American countries.

In his work “Conflict and Natural Resources: Is Latin America and the Caribbean Different from the Rest of the World?”, Ross (2014) explains that there are several conditions that can lead to civil war, primarily: state revenues and population, as those who are poorer have a greater chance of conflict. Somewhat less stable correlates include slow or negative economic growth, political instability, disorder in the early years of sovereign independence, ethnolinguistic factionalization, religious factionalization, territories without defined (national) borders, inaccessible terrain configurations, underdeveloped military institutions, and war-prone and undemocratic neighbors²⁴ (Ross, 2014, p. 115). Moreover, if there are rebel groups in the territory where there is a large quantity of resources, the benefits from their exploitation are often directed towards the implementation of partial and often illegal activities (secession, organized crime, terrorism). This is evidenced by the example of Venezuela, where local authorities cannot establish control over certain parts of the national territory, i.e. the processes of exploitation in the mines are under the jurisdiction of organized criminal groups.²⁵

In the statistical analysis of the relationship between the benefits of natural resource exploitation, i.e. oil, and armed conflict, one of the key variables is oil income per capita.²⁶ Ross (2014) explains that by comparing the conflict rate in a sample of 100 countries divided by oil production (oil and non-oil) in the period 1960-2006, the rate was 35% higher in oil-rich countries than in countries without a developed oil industry. As it states, in the post-Cold War era, the conflict rate in oil-producing countries was about 50% higher than in non-oil-producing countries.²⁷ One of the major security incidents occurred in late August 2024, when the national oil company Ecopetrol announced five armed attacks on two major gas pipelines in Colombia (Bloomberg, 2024). The damage caused by such attacks greatly affects the entire economic and social system of Colombia, given its heavy dependence on oil and gas exports (its annual exports exceed 15 billion US dollars).

The violation of the state of ecological security through intensive exploitation of natural resources is inextricably linked to issues of protecting the human rights of the local population inhabiting a certain area covered by the national policy of extractivism. Namely, the 1989 Convention on Indigenous and Tribal Peoples²⁸ clearly stipulates the obligations

²⁴ The above-listed correlates can also be viewed as qualitative indicators of how the irrational exploitation of natural resources affects the security of nation-states.

²⁵ A July 2015 report by the UN Human Rights Council stated that in the Arco Minero del Orinoco region of Venezuela, criminal groups are implementing means of forced labour and high levels of violence in a large number of mining sites in the area.

More information at: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/07/venezuela-un-releases-report-criminal-control-mining-area-and-wider-justice>

²⁶ Oil and natural gas production within national borders is divided evenly among the total population, with a portion intended for domestic consumption while the remainder is exported.

²⁷ According to data generated in the Armed Conflict Dataset (Uppsala Conflict Data Program), the Latin American and Caribbean region, observed in the post-Cold War period, has recorded a slight increase in intra-state conflicts, mainly related to the process of changing ruling political structures as well as the fight against various rebel groups (Uppsala Conflict Data Program [UCDP], 2025). For example, Colombia is investing significant efforts in the security and military sectors to suppress guerrilla and criminal armed groups that attack oil and gas infrastructure facilities almost daily.

²⁸ The Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989.

of states in the context of involving (informing) the local population in decision-making processes on all issues concerning the management of their land, water, forests and other resources. From a mining perspective, the Convention requires governments to leave key decisions to indigenous peoples if a project affects their land or rights, as well as decisions on whether and how the project should proceed (consultation) (International Labour Organization, 1991).^{29 30} Local communities fear being exploited or even coerced into working against their will, all for the sake of achieving the capital project goals. This is evidenced by the example of Ecuador, where there was a conflict between indigenous communities due to insufficient “consultation” and investors over copper exploitation³¹ that had to be stopped (Valencia, 2020). The Colombian judiciary also had to intervene at the request of local Afro-Colombian communities, given a 2018 ruling ordering retroactive consultations to reach agreement on the operation of the Cerro Matoso nickel mine (Acosta & Cobb, 2018). Conflicts over the interpretation of local community participation (consultation) can have far-reaching consequences for the entire mining sector, as confirmed by the case of Peru, where the aforementioned stakeholders demanded the halt of the Las Bambas copper mine expansion project, which provides 2% of the world market for this metal (Aquino et al., 2022).

One of the latest agreements regulating the comprehensive participation of citizens and the exercise of the right to a healthy environment within Latin American and Caribbean countries is the so-called Escazú Agreement.^{32 33} The ratification of the agreement was motivated primarily by the need to reduce socio-ecological conflicts in this area characterized by the destruction of ecosystems through the uncontrolled exploitation of natural resources for domestic and cross-border consumption. However, the level of agreement and signing of the agreement is not satisfactory, as evidenced by the fact that as of 2018, only 24 countries have officially accepted the prescribed obligations, with Brazil, Chile, Venezuela and Peru still refusing to do so. Opponents of this agreement often use the argument that it “violates” national sovereignty, since it restricts the right of states to govern their own territory. In particular, government officials from Chile and Peru note that this agreement allows NGOs to participate in grievance mechanisms, which potentially carries the risk

²⁹ The Convention has been ratified by most Latin American countries, namely: Argentina, Bolivia, Brazil, Chile, Colombia, Costa Rica, Ecuador, Mexico, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Paraguay, Peru and Venezuela.

³⁰ However, the implementation of the prescribed obligations has not reached a satisfactory level due to various ambiguities in the interpretation of the welfare of vulnerable communities by governments, companies and civil society organizations, with a key element missing, i.e. trust in the work of the competent institutions.

³¹ A similar situation was recorded in 2022 when the Supreme Court of Chile annulled two lithium exploitation contracts, thus complying with the request of the indigenous population, emphasizing that key provisions of the Convention on Indigenous and Tribal Peoples were violated (El Mostrador Cultura, 2022).

³² Agreement on Access to Information, Public Participation and Justice in Environmental Matters in Latin America and the Caribbean, 2023.

³³ A significant part of the Escazú Agreement relies on the principles of the Declaration on Environment and Development adopted in Rio de Janeiro in 1992, which concern transparency, participation and access to justice for citizens affected by environmental problems.

of stopping many infrastructure projects that are vital to the national economy. On the other hand, Anita Ramasastry, Chair of the UN Working Group on Business and Human Rights, emphasizes that this important regional agreement not only provides guarantees for good environmental governance and respect for human rights, but is also a catalyst for sustainable development and responsible business behaviour in the region (United Nation [UN], 2020). Therefore, the Escazú Agreement should enable the establishment of uniform transnational standards in terms of environmental protection³⁴ by reducing institutional and legislative discrepancies between Latin American countries. In this way, the so-called metabolic gap that eco-Marxists constantly warn about is partially neutralized.

CONCLUSION

The South American region possesses significant amounts of natural resources of wide consumption (oil, gas, coal), as well as rare mineral raw materials that are necessary for the global energy transition (lithium, cobalt, titanium, etc.). However, an analysis of the internal political, social and economic situation reveals a lack of sufficiently efficient institutions that should ensure the equitable distribution of benefits generated by the exploitation of the aforementioned resources. Insufficient citizen participation, lack of transparency, illegal forms of economic activity and a number of environmental problems contribute significantly to the emergence of conflicts between the holders of executive power and local communities. This mode of internal social dynamics of Latin American states confirms the starting assumption of eco-Marxism, which refers to the intensive exploitation of two sources, i.e. the working class and nature. In this regard, the extractivist model, which is supposed to guarantee long-term economic growth and alleviate social inequality, has not brought positive results; on the contrary, the construction and functioning of nation-states in the South American region has been burdened by a large number of territorial disputes over the sovereign disposal of natural resources. Therefore, based on the presented arguments, it is possible to predict two key scenarios for the future development of events surrounding the exploitation of natural resources, as follows: the first, more favourable one represents the launch of sustainable development projects in accordance with the needs of the local community and the capabilities of nature, whereby the benefits would exceed national borders in the context of the energy transition and maintaining stable markets for critical minerals (e.g. lithium); the second scenario, long-term conflicts over mining and regulatory standards in the field of ecology, would lead to economic and political instability, with numerous governments of Latin American countries lacking sufficient capacity to collect

³⁴ Conducting various environmental assessment studies. For example, the Intergovernmental Panel on Climate Change report entitled “Latin America Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability” clearly shows that intensive consumption of natural resources (e.g. deforestation) and changes in land use lead to an increased degree of environmental degradation (qualitative indicator). In addition, contamination of water resources, e.g. with arsenic, directly affects the health and lives of 2 million people in Argentina, 450,000 in Chile, 400,000 in Mexico, 250,000 in Peru and 20,000 in Bolivia (Magrin, 2007, p. 583). In the southeastern part of Bolivia, high levels of environmental pollution originating from mining companies (the Pílocomayo basin) have been recorded, leading to the destruction of fish stocks, followed by the migration of people, mainly local fishermen (Magrin, 2007, p. 587).

mining rents, constant exposure to arbitrary procedures and, of course, disruption of the global supply chain for critical resources and minerals.

Therefore, the politics of extractivism of natural resources in South America should be shifted from the traditional centralized approach to more modern strategies of cooperation of all actors within and beyond the borders of nation states. Many states in this region have begun a process of democratization that has further enabled the relativization of social movements and the active participation of citizens in decision-making through decentralization measures. Accordingly, the recent consolidation of socio-ecological movements (e.g. in Brazil) allows for the occupation of a wider political space in negotiation processes on the topic of nature, social justice and alternative models of development. According to eco-Marxists, the only solution to capitalist degradation and exploitation of nature is the abolition of capitalism and the introduction of eco-socialism as the only social order that can ensure sustainable development. In this sense, sustainability means that societies must not exploit more resources than nature generates over a given period of time and at the same time not pollute more than it can absorb. Generally speaking, decentralization in the process of managing natural resources (such as in Australia, Saudi Arabia, Norway, etc.) aims to overcome internal environmental problems, state conflicts and tensions over the redistribution of benefits to the local population, the national administration and foreign investors.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Acosta, L. J., Cobb, J. S. (2018). Colombia's Cerro Matoso mine wins appeal, will not pay damages. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-colombia-mining-cerromatoso/colombias-cerro-matoso-mine-wins-appeal-will-not-pay-damages-idUSKCN1M102U>
- Andersen, J. J., Ross, M. (2014). The big oil change: A closer look at the Haber-Menaldo analysis. *Comparative Political Studies*, 47 (7), 993–1021.
- Aquino, M., Rochabrun, M., Grattan, S., Pulice, C. (2022). Peru community plans opposition to Las Bambas mine expansion. Available at: <https://www.mining.com/web/peru-community-plans-opposition-to-las-bambas-mine-expansion/>
- Agreement on Access to Information, Public Participation and Justice in Environmental Matters in Latin America and the Caribbean. 2023. Text of the agreement. Available at: <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/7e888972-80c1-48ba-9d92-7712d6e6f1ab/content>
- Baud, M., Peralta, P. (2013). The emergence of new modes of governance of natural resources use and distribution in Latin America and Ecuador. (ENGOV working paper series; No. 4, 2013). ENGOV. Available at: http://www.engov.eu/documentos/working_paper/Working_Paper_ENGOV_4_BaudandOspina.pdf
- Boschini, A. D., Pettersson, J., Roine, J. (2007). Resource curse or not: A question of appropriability. *Scandinavian Journal of Economics*, 109 (3), 593–617.
- Bookchin, M. (2024). *Toward an ecological society*. Chico, California: AK Press
- Burkett, P. (2006). *Marxism and ecological economics: Toward a red and green political economy*. Boston: Brill

- Bloomberg (2024). World's Oldest Guerrilla Force Revives War on Oil Companies. Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-09-09/world-s-oldest-guerrilla-force-revives-its-war-on-oil-companies>
- Brunnschweiler, C. N., Bulte, E. H. (2008). The resource curse revisited and revised: A tale of paradoxes and red herrings. *Journal of Environmental Economics and Management*, 55 (3), 248–264.
- Bulmer-Thomas, V. (2014). *The economic history of Latin America 56, 59 since independence*. New York, NY: Cambridge University Press
- Dejardin, M. (2011). Entrepreneurship and rent-seeking behaviour. In: D. Audretsch, O. Falk, S. Heblich & A. Lederer (eds.). *Handbook of research on innovation and entrepreneurship*, 17–23. London, UK: Edward Elgar
- El Mostrador Cultura (2022). *Corte Suprema falla en favor de comunidades indígenas y deja sin efecto bases de licitación del litio en Atacama*. Available at: <https://www.elmostrador.cl/cultura/2022/06/01/corte-suprema-falla-en-favor-de-comunidades-indigenas-y-deja-sin-efecto-bases-de-licitacion-del-litio-en-atacama/>
- Economic Commission for Latin America and the Caribbean, ECLAC (2024). *International Trade Outlook for Latin America and the Caribbean 2024: Reconfiguration of global trade and options for regional recovery*. Available at: <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/c8e524d0-de8a-4d14-9750-568b4d8683ee/content>
- Fabricant, N., Gustafson, B. (2019). The political economy of gas, soy and lithium in Morales's Bolivia. *Bolivian Studies Journal*, 25 (1), 45–59.
- Foster, J. B. (1999). Marx's theory of metabolic rift: Classical foundations for environmental sociology. *American journal of sociology*, 105 (2), 366–405.
- Foster, J. B., York, R., Clark, B. (2011). *The Ecological Rift: Capitalism's War on the Earth*. New York: Monthly Review Press
- Foster, J. B., Clark, B., Holleman, H. (2019). Capitalism and robbery. *Monthly Review*, 71 (7), 1–23.
- Gare, A. (2021). After neoliberalism: From eco-Marxism to ecological civilization, part 2. *Capitalism Nature Socialism*, 32 (3), 43–60.
- Galeano, E. H. (1973). *Open veins of Latin America: Five centuries of the pillage of a continent*. New York, NY: Monthly Review Press
- Gorenstein, S., Ortiz, R. (2018). Natural resources and primary sector-dependent territories in Latin America. *Area Development and Policy*, 3 (1), 42–59.
- Guardian (2021). The rush to 'go electric' comes with a hidden cost: destructive lithium mining. Available at: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/jun/14/electric-cost-lithium-mining-decarbonisation-salt-flats-chile>
- Harvard International Review (2023). A Path to Prosperity for Oil-Rich Guyana. Available at: <https://hir.harvard.edu/a-path-to-prosperity-for-oil-rich-guyana/>
- International Energy Agency [IEA]. (2021). *The Role of Critical Minerals in Clean Energy Transitions*. Licence: CC BY 4.0. Paris: IEA. Available at: <https://www.iea.org/reports/the-role-of-critical-minerals-in-clean-energy-transitions>
- International Labour Organization (1991). Ratifications of C169 – Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169). *NORMLEX*. Available at: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO::P11300_INSTRUMENT_ID:312314

- International Trade Administration (2023). Chile-Country Commercial Guide. Available at: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/chile-mining>
- Marx, K. (2023). *Economic and philosophic manuscripts of 1844*. New York: Routledge
- Marx, K. (1932). *Economic and philosophic manuscripts of 1844*. Moscow: Progress Publishers
- Magrin, G. (2007). Latin America. Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. *Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, M. L. Parry, O. F. Canziani, J. P. Palutikof, P. J. van der Linden and C. E. Hanson (eds.). Cambridge: Cambridge University Press
- Mehlum, H., Moene, K., Torvik, R. (2006). Institutions and the resource curse. *The economic journal*, 116 (508), 1–20.
- Miller, P. V. (1931). *Informe que el Ministro de Obras Públicas, Agricultura y Fomento presenta a la Nación 1930–1931*. Quito: Imprenta Nacional
- Mladenović, M., Tomić, M. (2024). Political ecology in the shadow of regional security: The case of the Essequibo region. *Međunarodni problemi*, 76 (2), 249–270.
- Owa, M. (2025). *Desk Research: Definition, Types, Application, Pros & Cons*. Available at: <https://www.formpl.us/blog/desk-research-definition-types-application-pros-cons>
- Papayrakis, E., Pellegrini, L. (2019). The resource curse in Latin America. *Oxford Encyclopedia of Latin American politics*. Oxford: Oxford University Press. Available at: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.1522>
- Parson, S., Ray, E. (2016). Reimagining Radical Environmentalism. In: T. Gabrielson, C. Hall, J. M. Meyer & D. Schlosberg (eds.). *The Oxford Handbook of Environmental Political Theory*. Oxford: Oxford University Press
- Pellegrini, L. (2018). Imaginaries of development through extraction: The ‘History of Bolivian Petroleum’ and the present view of the future. *Geoforum*, 90, 130–141.
- Purdy, C., Castillo, R. (2022). *The Future of Mining in Latin America*. Washington: Brookings Institution
- Ross, M. (2014). Conflict and natural resources: is the Latin American and Caribbean Region different from the rest of the world?. *Transparent Governance*, 109.
- San Carlos Panantza copper project (2025). About the project. Available at: http://www.corriente.com/copper_assets/panantza-san_carlos.php
- The Indigenous and Tribal Peoples Convention (1989). Text of the agreement. Available at: https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:55:0::NO::P55_TYPE%2CP55_LANG%2CP55_DOCUMENT%2CP55_NODE:REV%2Cen%2CC169%2C%2FDocument
- Tomić, M. (2023). International Practice and Models in the Application of the “Smart City” Concept and Sustainable Society. *Sociološki pregled*, 57 (1) 53–75. DOI: [10.5937/socpreg57-43016](https://doi.org/10.5937/socpreg57-43016)
- United Nation [UN]. (2024). Peru: UN experts urge ratification of landmark Escazú Agreement to promote responsible business conduct. Available at: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/08/peru-un-experts-urge-ratification-landmark-escazu-agreement-promote>
- United Nations Trade and Development [UNCTAD]. (2021). *The Recent Commodity Price Surge: A Boon for Latin America and the Caribbean?* Geneva, Switzerland: UNCTAD
- United Nations Framework Convention on Climate Change [UNCC]. (2015). *The Paris Agreement*. Available at: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>

- University Of Maryland, Baltimore County [UMBC]. (2022). *Background on the Guatemalan Coup of 1954*. Available at: https://www2.umbc.edu/che/tahlessons/pdf/historylabs/Guatemalan_Coup_student:RS01.pdf
- Uppsala Conflict Data Program [UCDP]. (2025). *Armed Conflict Dataset – Uppsala Conflict Data Program*. Available at: <https://ucdp.uu.se/downloads/charts/>
- Valencia, A., Ellsworth, B. (2020). *Strife with indigenous groups could derail Ecuador's drive to be a mining power*. Available at: <https://www.reuters.com/article/ecuador-mining-focus/strife-with-indigenous-groups-could-derail-ecuadors-drive-to-be-a-mining-power-idUSKBN28K1TU>
- Watts, J. (2013). *China's exploitation of Latin American natural resources raises concern*. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2013/mar/26/china-latin-america-resources-concern>
- World Bank (2024). *Nine key facts about poverty and inequality in Latin America and the Caribbean*. Available at <https://blogs.worldbank.org/en/opendata/key-facts-about-poverty-and-inequality-in-latin-america>
- Zahradić, M., Dlouhá, J., Burandt, S. (2014). Actor analysis as a tool for exploring the decision-making processes in environmental governance. In: A. Barton & J. Dlouhá (eds.). *Exploring Regional Sustainable Development Issues: Using the Case Study Approach in Higher Education*, 34–78. Grosvenor House Publishing Limited

APPENDIX/ПРИЛОГ

Табела 1: Значај екстрактивне сектора у Латинској Америци
/ Table 1: Importance of the extractive sector in Latin America

Државе Латинске Америке /Latin American countries	Екстрактивни сектор (процент БДП-а) / Extractive sector (percentage of GDP)	Екстрактивни сектор (вредност per capita) / Extractive sector (value per capita)	Екстрактивни сектор (процент извоза) / Extractive sector (percentage of exports)	Нафта (процена БДП-а) / Oil (GDP estimate)	Нафта (вредност per capita) / Oil (value per capita)
Антигуа и Барбуда/ Antigua and Barbuda			8,84		
Аруба/Aruba			1,88		
Аргентина/Argentina	3,67	337,15	12,35	2,62	237,77
Бахами/Bahamas			8,86		
Барбадос/Barbados	0,32	50,09	10,19	0,30	46,63
Белизе/Belize	3,02	134,59	24,04	3,01	134,09
Боливија/Bolivia	12,02	247,75	76,54	4,34	83,87
Бразил/Brazil	4,47	380,85	22,33	1,77	163,87
Чиле/Chile	16,37	1996,10	61,32	0,04	4,75
Колумбија/Colombia	5,59	340,28	56,59	4,54	278,65
Костарика/Costa Rica	0,03	2,05	1,84		

Куба/Cuba	3,35	180,87	25,86	1,44	79,57
Доминика/Dominica			9,39		
Доминиканска Република/Dominican Republic	1,47	75,80	6,34		
Еквадор/Ecuador	12,59	575,46	55,90	12,41	565,92
Ел Салвадор/El Salvador			4,34		
Гренада/Grenada			0,20		
Гватемала/Guatemala	1,09	32,85	10,75	0,52	14,20
Гвајана/Guyana			18,04		
Хаити/Haiti					
Хондурас/Honduras	0,80	16,29	9,41		
Јамајка/Jamaica	1,34	65,13	28,77		
Мексико/Mexico	5,21	481,69	16,64	4,31	397,16
Никарагва/Nicaragua	1,42	24,91	2,13		
Панама/Panama	0,07	7,36	7,85		
Парагвај/Paraguay			15,69		
Перу/Peru	9,83	480,89	63,13	1,25	59,52
Суринам/Suriname			7,66	6,70	495,61
Тринидад и Тобаго/Trinidad and Tobago	16,74	2881,64	72,85	7,48	1264,72
Уругвај/Uruguay	0,12	13,88	2,66		
Венецуела/Venezuela	17,17	1652,04	92,17	15,92	1532,16

Извор/Source: World Development Indicators, 2017. (цитирано према /cited in: Papyrakis, E. & Pellegrini, 2019)

Табела 2: *Латиноамеричке државе и број сукоба*
/ Table 2: *Latin American countries and number of conflicts*

Држава/State	Број сукоба / Number of conflicts	Доминиканска Република/ Dominican Republic	4
Чиле/Chile	33	Никарагва/Nicaragua	4
Перу/Peru	33	Ел Салвадор /El Salvador	3
Мексико/Mexico	27	Хондурас/Honduras	3
Аргентина/Argentina	26	Костарика /Costa Rica	2
Бразил/Brazil	20	Француска Гвајана/French Guiana	1
Колумбија/Colombia	12	Тринидад и Тобаго/ Trinidad and Tobago	1
Боливија/Bolivia	8	Уругвај/Uruguay	1
Еквадор/Ecuador	7	Укупно/Total	197
Гватемала/Guatemala	6		
Панама/Panama	6		

Извор/Source: Ross, 2014:110